

ensverk där inte ens i läsningen av detsamma, med läsaren som tolkande subjekt, undgår utmaningen av [att ta] den tredje personens i gudomen aktiva närvaro [på allvar].

Bo Krister Ljungberg, Knivsta

CRAIG S. KEENER AND JOHN H. WALTON (GEN. EDs.)
*NIV Cultural Backgrounds Study Bible: Bringing to
 Life the Ancient World of Scripture.*

Grand Rapids: Zondervan, 2016, Inbunden, 2600 sidor,
 SEK 622, ISBN: 978-0-310-43158-9

”Ju bättre vi förstår de omständigheter till vilka ett bibelsammanhang ursprungligen var riktat, med desto större tillförsikt kan vi tillämpa dess budskap till passande situationer idag” (Craig Keener, *Quick Start Guide*. Översättningar av citat nedan recensentens). Detta är alltså ett akademiskt verk med praktiskt syfte. När man håller en volym av detta slag i sin hand (2600 sidor; 1,8 kg) – vill man förstås först lägga ned den på bordet, men sedan är det lätt att instämma med NT Wright (citerad i en Amazon.com-annons): ”Jag önskar verkligen att någon hade lagt en bok av detta slag i min famn för 50 år sedan.”

Mycket av kommunikation bygger på gemensamma antaganden; förutsättningar som författarna kan räkna med läsaren/lyssnaren förstår och delar – och som läsaren kan ta för givet att författaren har som bakgrund. En läsare bygger ju upp sin förståelse av en text genom att relatera innehållet till vad han/hon redan vet; detta är elementärt. Läser man in en senare och annorlunda tids kultur i en gammal text försvåras kommunikationen och kan leda till missförstånd. En ”kulturell bakgrundsstudiebibel” ger därför ett sorts förstadium för sund exegetik, och ger därför läsaren någon mer frihet till egna slutsatser och tolkningar än en reguljär studiebibel, som, även om en sådan inte är tolkande, ändå styr tolkningen i avsevärd grad. Därmed inte sagt att redaktörerna inte försöker visa varför och hur den historiska bakgrunden påverkar förståelsen av texten (även om det är rätt tillbakahållet); själva urvalet i noterna har relevanskriterier. På det hela taget låter dock en bakgrundsstudiebibel av detta slag läsaren ”vara ifred” från alltför tydliga pekpinn-

nar om av en text ”betyder”. Fler än undertecknad torde troligen uppleva detta som befriande.

Volymen inleds med översikter: hebreiska nyckelord, som kan vara svåra att hitta idiomatiska motsvarigheter till i översättning (ixx–xxvii); forntida texter som relaterar till GT, med bilder i färg av originalen (xxviii–xxx); en tidsöversikt över GT:s händelser (xxxii–xxxv); en lista med tolv bakgrundsspörsmål för förståelse av det forntida mellanöstern (xxxix–xli); för NT:s del: en längre tidshistorisk intertestamental presentation (deuterokanoniska eller apokryfiska böcker behandlas inte); nytestamentliga nyckelord samt nytestamentlig kronologi. Mer statistik: verket innehåller mer än 300 djuplodande artiklar (vilka tacknämligt är indexerade såväl kanoniskt som i alfabetisk ordning, med hänvisning till relevanta bibelställen) och 375 flerfärgsbilder (livar upp och torde uppskattas av alla), en engelsk konkordans (särskilt skapad av John R. Kohlenberger för NIV-översättningen).

Verkets allmänna karaktär är sådan, att introduktionerna till de enskilda bibelböckerna nästan uteslutande fokuserar på den historiska miljön (”Historical Setting”), ibland (t.ex. vad gäller Habackuk) utökad med en politisk analys av dåtiden. Det är alltså till den historiska miljö *texten* i dess föreliggande form refererar som en bakgrund ges, inte till en antagen *Sitz im Leben*. Arkeologin tjänar här som en bikälla, huvudsakligen om hur människors levnadsförhållanden tedde sig (men redovisningen av arkeologiska fynd får nog i vissa sägas omkullkasta den bokstavliga läsningen av till exempel Jos 5:13–6:27; se specialartikeln ”Jerikos fall”, 368–69).

Litterära genrer (”Literary Setting”) behandlas till viss del (t.ex. Se-fanja och i inledningarna till Genesis, Leviticus och Deuteronium), där vikten av förståelse utifrån dessa understryks, samtidigt som skillnader framhålls; någon *Gattung*-bestämning i formkritisk mening blir det aldrig (en antydning finns dock i behandlingen av påsken, 129). Omfattande genrer som lag, berättelse, vishet/hymn, profetia, framhålls i jämförande belysning; för NT:s del ges evangeliernas karaktärer en grundlig bakgrund, liksom Apostlagärningarnas genre; för brevlitteraturen ges datering och författarskap; Uppenbarelseboken har den fylligaste bak-

grundsteckningen, vilken här för ovanlighetens skulle även innefatta tolkningsförslag och budskap. Det kraftfulla ackord som slås an beträffande genreförståelse i författarintroduktionen, ”en del genrer fungerar annorlunda i den forntida världen än likvärdiga genrer i vår egen kultur” och ”kunskap om syftet med ett verk är en viktig nyckel till förståelse av detsamma” (x) får dock sällan någon uttalad konkretion, särskilt inte för GT:s del; det är till den historiska miljön som bakgrunden ges. ”Om vi inte känner till något om den forntida världen, kommer vi att vara benägna att tvinga vår kultur och världsbild på den bibliska texten” (xi). Detta är ett axiom. Vad man gör av detta ligger på ett meta-plan.

Verkets huvudredaktörer/författare är evangelikala. Även om denna term är mycket vid torde författarbakgrunden spelat en stor roll beträffande verkets allmänna karaktär i så motto att man inte (som t.ex. i vissa fall med religionshistorisk metod), ser den israelitiska litteraturen som enbart härledd ur kringliggande folks kulturella mytologier; den ses istället som interagerande med dessa (se t.ex. specialartikeln ”Ps 29: En kanaaneisk hymn?”, 905), men härleds i slutändan från den ende levande Guden som uppenbarat sig i Jesus Kristus, och den syn på Guds självuppenbarelse och höga värdering av texten som detta för med sig.

Verket har en förhistoria. Huvudredaktörernas bidrag fördelar sig så, att för John H. Waltons (Wheaton College, GT) del redovisas hans *Zondervan Illustrated Bible Backgrounds Commentar*, för vilken han var redaktör, och de 32 forskare (inklusive Walton) som författat bidragen (även om de i föreliggande verk, viii, märkligt nog kallas ”redaktörer”, editors). Craig S. Keener (Asbury Seminary, NT) har tidigare ensam författat noterna till *The IVP Bible Background Commentary: New Testament* och det tycks, i brist på annan redovisning (se xiii), som om Keener själv även står för hela NT-bakgrundsmaterialet i föreliggande verk (vilket inte är ägnat att förvåna, hans omfattande produktion i åtanke). Vederhäftighet är dygd (*vem påstår vad, var?*), och undertecknad finner dessa otydligheter, speciellt för GT:s del något besvärande (har till exempel Walton skrivit alla löpande textnoter?). Kanske skall både Keener och Walton helt enkelt ses som ”författare” och inte redaktörer? Då bor-

de det dock framgå tydligare framgå exakt vad GT-forskarna bidragit med.

Vad skiljer då en studiebibel som visar på kulturell bakgrund, från en reguljär studiebibel som till exempel de relativt nyligen utgivna *NIV Zondervan Study Bible* eller *ESV Study Bible*? Huvudsakligen att de senare är kommenterande (NIV mer exegetiskt, ESV mer systematiskt) medan denna *NIV Cultural Backgrounds Study Bible* just ger den historiskt, geografiskt, socialt, ekonomiskt, religiöst preparerade kanvas, på vilken bibelböckerna målar sin berättelse. Jämför man alltså föreliggande verk från Zondervan med *Zondervan NIV Study Bible* finner man i den som recenserar här betydligt mer behandlat (särskilt för GT:s del), såsom författare, datering, budskap och temata, litterära drag, förutom ren struktur. Noterna är förstås också helt olika. Endast bibeltexten är gemensam, vilket gör att *Cultural Backgrounds Study Bible* kan placeras i en egen nisch, och där sätt informationen presenteras på gör den unik.

Författarna/huvudredaktörerna är tydliga med skillnaden mellan ”vilka en text skrivits *till* respektive vilka en text skrivits (till förmån) *för*”. Om inte texterna uppfattades som relevanta och viktiga inom judendom och kristendom i nutid, vore underlaget för även ett teoretiskt, akademiskt engagemang avsevärt begränsat. Tillgängliggörandet av jämförande dåtids- och bakgrundsmaterial torde välkomnas, inte bara för förkunnelse och undervisning i Synagoga och Kyrka, utan även inom Akademin, för även om informationen finns att tillgå annorstädes, så innebär förpackningen och översiktligheten en stor vinst. Vi har all anledning att känna tacksamhet för allt arbete som ligger nedlagt i detta verk.

Bo Krister Ljungberg, Knivsta

MICHAEL J. KOK

The Gospel on the Margins: The Reception of Mark in the Second Century

Minneapolis: Fortress Press, 2015, Pocket, 240 sidor,

SEK 359, ISBN: 978-1-451-49022-0

Efter sekel av kritisk diskussion kvarstår en rad historiografiska problem i kartläggning av relationen mellan Markusevangeliet och dess författare. För samtida Markusforskning kvarstår följande problem: 1) Mark är en